

Ֆ Ր Ե Տ Ե Ր Ի Ք Զ Օ Փ Է Ն

(Իր Փարիզ ժամանման հարիւրամեակին առթիւ)

Անցեալ տարի (1930) Լեհաստանի մէջ Ֆրետերիք Շօփէնի հայրենիքէն մեկնումին հարիւրամեակը կատարեցինք: Ներկայ տարւոյս (1931) սեպտեմբերին, հարիւր տարին լրացաւ այն օրէն, երբ լեհական երաժշտութեան վարպետը Փարիզ հասաւ, ուր մտադիր էր ժամանակ մը միայն մնալ, ինչպէս անցագրին մէջ նշանակուած էր, եւ ուր մնաց ընդ միշտ ճակատագրին որոշմամբը:

Փարիզ հասաւ իր 21 տարեկան երիտասարդ հասակին մէջ. իրմէ առաջ հոն հասած էր արդէն գերահանձար նւազահանի եւ քաջ երաժշտի իր համբաւը, որուն արժանացաւ ո՛չ միայն ի Վարչաւիս, այլ եւ օտարազգիներու մօտ, մանաւանդ ի Վիեննա:

Շօփէնի Փարիզ հասնելուն հարիւրամեակն է որ կը տօնէ այս տարի (1931) ամբողջ զարգացեալ աշխարհը: Սպանիոյ Մաեօրքա կղզիին մէջ 1931ի գարնան կատարուած տօնախմբական հանդէսներէն յետոյ, ներկայիս, նոյեմբերին, Ֆրանսան իր մեծարանքը կ'ընծայէ անմահ ստեղծագործողին, որ կեանքին կէսը ի Փարիզ անցուց եւ նոյն քաղաքին Փէր-Լաշէզ զերեզմանատան մէջ կը հանգչի: Հոն մնացած է անոր աճիւնը, սակայն սիրտը, այն Լեհացիի

սիրտը, իր վերջին կամքին համեմատ, վերադարձաւ հայրենիք եւ Վարչաւիս Ս. Սաչ եկեղեցւոյն մէջ զետեղուեցաւ: Անպաճոյճ եւ համեստ յուշարձան մը կը ներկայէ զայն եւ Աւետարանչին խօսքերը որ անոր վերտառութիւնը կը կազմեն «Զի ուր գանձն ձեր է, անդ եւ սիրտք ձեր եղիցին», ամբողջ աշխարհի կը հռչակեն, թէ Լեհաստանը եղած էր Շօփէնի գանձը եւ իր սիրտը անոր կը պատկանէր:

Այս իրողութիւնը իր խորին իմաստն ունի: Շօփէնի երաժշտութեան առանձնայատկութեանը խորհրդանիշն է, կրկնակ նշանակութիւն ունեցող խորհրդանիշ մը մարդկութեան մշակոյթին: Ֆրանսացի հօրմէ եւ լեհացի մօրմէ ծնած ըլլալով, իր հանձարին մէջ միացուց Շօփէն այս երկու ազգերուն կատարելագոյն յատկանիշերը: Սրտով Լեհաստանի, իսկ բոլոր էութեամբը ո՛չ միայն Ֆրանսայի, այլ ամբողջ աշխարհին կը պատկանի, որովհետեւ Փարիզ, աշխարհիս մայրաքաղաքը, մարդկութեան մշակոյթին խորհրդապատկերն է:

Ժողովրդականը հանրամարդկայինի կարգին բարձրացնելով, ինչպէս կ'արտայայտուի լեհացի գրագէտ Յիւրեան Նօրվիտ, ազգային երաժշտութեան հնարիչը եղող Ֆրետերիք Շօփէն, ստեղծիչը հանդիսացաւ նաեւ հանրամարդկային երաժշտութեան, ամէն մէկ

մարդու եւ իւրաքանչիւր զարգացեալ ազգի համար ըմբռնելի եւ մերձակից երաժշտութեան մը: Շօփէնի երաժշտութեան արժէքն է համազգային, հանրամարդկային եւ միանգամայն զուտ եւ բնիկ լեհազգային հանգամանքներն ունենալը: Եւ ահա այս պատճառաւ յաւերժացած է այդ երաժշտութիւնը:

Սակայն որո՞նք են Շօփէնի երաժշտութեան ցեղային եւ որո՞նք հանրամարդկային յատկանիշերը, պէտք է այդ կէտին վրայ կանգ առնենք ուշի ուշով:

Ութեւտասներորդ դարու վերջերը ինչպէս նաեւ իննեւտասներորդի առաջին տասնեակ տարիներու ցնցումը, շատ խորունկ խրամատներ ձգած է աշխարհիս մշակոյթին պատմութեանը մէջ: Քաղաքական եւ ընկերական նորանոր պայմաններ ու ձեւեր, զբաղիտական ու արուեստագիտական ստեղծիչ կարողութեան նոր կերպարանքներ երեւան եկած են, առաջ բերելով հանրապետականութիւնը, հանրապարութիւնը եւ ռոմանթիզմը: Գեղարուեստի մէջ առհասարակ, իսկ բանաստեղծութեան եւ երաժշտութեան մէջ ի մասնաւորի, ռոմանթիզմը երեւան հանեց նորանոր աղբիւրներ, հայթայթեց նորանոր ուժեր, միշտ կայտառ, միշտ հնարիչ, այն է ժողովրդական բանաստեղծութիւնն ու երաժշտութիւնը, իսկ անոնցմէ ծնած է ազգայինը:

Սակայն Շօփէն չդիմեց ժողովրդային երգերու իրր նոր նիւթ պարունակող բանի մը: Անոնք իրեն օտար, ոգւոյն սահմանէն դուրս չէին, ոգւովը համակուած էր անոնցմով:

«Գիտես որչափ կ'ուզէի զգալ եւ յիրաւի մասամբ հասայ ճանչնալու եւ զգալու մեր ազգային երաժշտութիւնը» կը գրէր Շօփէն իր բարեկամներէն մէ-

կուն ասկից հարիւր տարի առաջ, 1831 տարւոյ դեկտեմբերին: Եւ ստուգիւ իր այս զգացմանց հետեւանքով հնարած երաժշտութիւնը կ'ապացուցանէ ըստ մենայնի թէ ազգային երաժշտութեան ուղիւժուծն է այն:

Լսենք Շօփէնի երկասիրութիւնները եւ պիտի համոզուինք թէ, սակաւաթիւ կտորներու բացառութեամբ, ինքը բնաւ նոյնութեամբ չէ կրկնած ժողովրդական եղանակները: սակայն անոր բոլոր նուագերգութիւնները, ամէն մէկ նոթը, մէն մի ներդաշնակութիւնը, մեզ Լեհացուցս մօտիկ եւ ծանօթ, բնաշխարհիկ եւ հանկանալի են: Որովհետեւ լեհական ժողովրդային երաժշտութեան էական ու ցեղային առանձնաւորութիւնները, անոր ինքնայատուկ նոթերն եւ ուրոյն ներդաշնակութիւնները, անոր քաղցրերգութիւններ ստեղծելու կերպերը, Շօփէնի սեպհականութիւնը եղած են: Ուստի եւ ասկից է անոր բնաշխարհայնութիւնը եւ լեհական ազգային առանձնայատկութիւնը:

Բայց մեծ սխալ պիտի ըլլար կարծելը թէ Շօփէնի միայն լեհապարերը ինչպէս Մազուրքա, Փօլօնէզ, եւն., լեհական ցեղային երաժշտութիւն են: Քրննենք անոր ուրիշ երկերը, զոր օրինակ զեղօնները (ballade), թեթեւանուագները (scherzo), շրջանուագները (ronde), նախերգութիւնները (prélude), ցայգերգերը (nocturne), դաշնակութիւնները (concert), մինչեւ իսկ շրջապարերը (valse). ամէն տեղ եւ միշտ Շօփէն կը խօսի մեզ լեհական ազգային երաժշտութեան լեզուով մը: Անոր երաժշտութեան մէջ կը պարունակուի լեհ ազգին դիւցազներգութիւնը: Ան կը պարփակէ իր մէջ տիրութիւն եւ լուրի խոհակա-նութիւն եւ լեհական հոգւոյն թախծութիւնները: Կը գտնենք անոր մէջ ազգին

տառապանքը, ցաւն ու վիշտը, ըղձանքըն ու յուսարեկումը: Կը նշմարենք հոն ուրախութիւն, կեանքի աղմուկն ու շառաչը, հրճուանքն ու բերկրութիւնները ինչպէս նաեւ ուժի եւ յարատեւութեան պայքարի եւ յաղթանակի հնչիւնները:

Շօփէնի երաժշտութեան տպաւորութեան տակ Լեհացւոց հոգւոյն մէջ առաջ եկած զգացումները, ծանօթ են նմանապէս մէն մի զարգացեալ մարդու հոգւոյն, մօտիկ են ամէն մէկ բարգաւաճ ազգի հաւաքական զգացմանց, որով եւ օտարազգիներուն անգամ ըմբռնելի է Շօփէնի երաժշտութիւնը: Այսպէս ըլլալուն պատճառներէն մին ալ այն է, կրնանք ըսել, որ Շօփէն ջանաց չխանգարել երաժշտական մշակոյթի աւանդութիւնը, զոր իրմէ առաջ հաւաքական ճիգով մը հնարած էին երաժշտական գեղարուեստի եւրոպական ոգւոյն մեծամեծ ստեղծիչները: Շօփէն բոլոր սրտով յարեցաւ նոյն աւանդութեան, որուն մէջ մեծցած, սնած, դաստիարակուած էր: Անիկայ անոր վաղեմի ձեւերուն նորեր աւելցուց, անոր հին կերպարանքը նոր բովանդակութեամբ մը լրացուց:

Ահա այս եւրոպական երաժշտութեան աւանդութեան յարմանը պատճառաւն է որ Շօփէն մերձագոյն հանգիստացած է բոլոր քաղաքակրթեալ ազգերուն: Ամենուն կը պատկանի, ինչպէս Լեհաստանի: Հանճար մըն է ազգային, միանգամայն եւ հանրամարդկային: Մարդկութեան արուեստին համար անոր կարեւորութիւնը ասով մեծագոյն է, որովհետեւ առաջին երաժիշտն եղաւ որ իր երգը ազգային լեզուով երգեց: Շօփէն եղաւ ազգիւրն ազգային արուեստի հոսանքին, որ այսօր յորդառատ կը ցայտի եւրոպական երաժշտութեան մէջ:

ՖՐԵՏԵՐԻԿ ՇՕՓԷՆ

(Ըստ Արի Շէֆերի նկարին)

Շօփէնի ժամանակակից գերմանացի երաժիշտ Բ. Շուման, օտարազգի երաժիշտներուն առաջինն էր որ մեր վարպետը իրր մեծ հանճար մը ճանչցած է: Ան անգամ մը հետեւեալ խօսքերով բացատրած է իր միտքը թէ Շօփէնի երաժշտութեան ծաղկանցը ներքեւ թաքուն հրետանի մը կը գտնուի: Լեհաստանի գերութեան միջոցներուն այն մեծ ուժն եղած է որ ո՛չ միայն ազգային ոգին կազդուրած եւ ամբարշտուած է Լեհացւոց մէջ, այլ նաեւ ամբողջ աշխարհի հանդէպ բարձրաձայն կոչում ըրած, ազազակ բարձած է թէ Լեհաստանը գոյութիւն ունի, կ'ապրի եւ թէ չէ կորսուած, հոշակած է ան ամենուրեք արդարութեան եւ իրաւունքի ճշմարտութիւնը: Եւ երբ հասաւ այն պատմական ժամը աշխարհային պա-

տերազմին, երբ բոլոր ազգերը ազատութեան պայքարի մէջ արիւնաթաթախ եղան, Շօփէնի երաժշտութիւնը իր սերմանածին առատ հունձքերը քաղեց:

Ամերիկայի մեծահռչակ նախագահը, Վ. Վիլսոն, Շօփէնի երաժշտութեան միջոցաւ, Լեհաստանի մեծ քաղաքացի, աղագային երգի կրկին ծնունդ տուող, բազմահանճար իգնատիրոս Փատէրէվսքիին մօտեցաւ եւ այս երաժշտութեան շնորհիւ Լեհաստանը ի մօտոյ ճանչցաւ: Ամերիկացիի մը ազատ ոգւոյն մէջ արթնցուց անիկա ընդվզման կոչը Լեհաստանի եղած անիրաւութեանց դէմ եւ ամբողջ աշխարհի առջեւ հրապարակաւ եւ վճռարար պահանջել տուաւ անոր՝ անկախ Լեհաստանի մը վերածնունդը:

Պէտք է, եւ կ'արժէ, որ յիշենք այս կարեւոր դէպքը: Որովհետեւ ոեւէ հնարամտութիւն, ոեւէ հանճարեղ միտք, ուր եւ ըլլայ իր գործունէութեան միջավայրը, ուրիշներու հետ միասնաբար գործելով, կարող է հայրենիքին զօրութիւնը վերականգնել:

ՊՐՈՆԻՍԼԱՎԱ ՎՈՒՅԶԻՔ –
ՔԵՕՓՐԻԻԼԵԱՆ

(Լվով-Փոլոնիա)

1). Շօփէնի նուիրուած այս յօդուածին հեղինակը Փոլոնուէի մըն է, փիլիսոփայութեան տօքթէօր եւ երաժշտագէտ, որ ամուսնացած է քսան տարիէ ի վեր Լվով հաստատուած Հայու մը, Պ. Քէօփրիւլեանի հետ: Տիկին Քէօփրիւլեան հայերէն սորված է եւ իր ամուսնոյն հետ ինք եւս անգամ է ու դորձակից քանի մը տարիէ ի վեր հիմնուած ընկերութեան մը, որ նպատակ ունի Լվովի լեհացած Հայոց մէջ հայկական աւանդութիւնները վառ պահել եւ որ աւելի քան տարիէ մը ի վեր հայ կեանքի ու մշակոյթի նուիրուած լեհերէն ամսաթերթ մըն ալ կը հրատարակէ «Ս. Գրիգորի պատգամաբեր» անունով: Տիկին Քէօփրիւլեան Շօփէնի երաժշտութեան վրայ զբաւ է՝ լեհական ինչպէս եւ Ֆրանսական հանդէսներու մէջ՝ ներհուն յօդուածներ, ունի եւ ամբողջ գիրք մը (Melodyka Chopina) որ Լեհաստանի մէջ կը համարուի ամենէն խորաթափանց ուսումնասիրութիւնը Շօփէնի երաժշտական հանճարին: Այժմ, քիկին Քէօփրիւլեան սկսած է ուսումնասիրել հայ երաժշտութիւնը: Այս յօդուածը, որուն հայերէն թարգմանութիւնը հեղինակն ինքն իսկ կատարած եւ մեղի զրկած է, Տիկին Քէօփրիւլեան արտասանած է ռատիօի համար՝ ի պատիւ Շօփէնի Լվովի մէջ ներկայ տարւոյ նոյ. 21ին սարքուած հանդէսի մը առթիւ, իբր նախարան: Հաճոյքով կը հրատարակենք այս գեղեցիկ յօդուածը զոր մեղի կը զրկէ տաղանդաւոր կին մը որ այնքան ջերմօրէն Հայ որքան Լեհ կը զգայ ինքզինքը:

Ծ. Խ.